

nosti v normě obsažené byly změněny, aby norma byla použitelná na podobné případy oněm, na něž se vztahují právní skutečnosti v normě obsažené. To však předpokládá, že jsme přesvědčeni, že toto analogické užití norem je nutné. Konečně zákon nařizuje, aby v nedostatku norem byla norma konstruována dle obecného přesvědčení. Tak máme různé stupně onoho přesvědčení, že dané případy nutno rozhodnouti dle právních norem a tyto stupně znenáhla v sebe přecházejí.

Po té vrátíme se opět k právní skutečnosti normy námi popisované. Prvým předpokladem této normy je, že daný právní případ nedá se vysvětliti dle zákona, ani dle dovolené analogie zákonných norem, že zůstává »pochybným«. Dle toho, co jsme pravili výše, není případ pochybným, nýbrž my nevíme, jak se dle právních norem máme vůči němu chovati, musíme si právní normu teprve nalézt, zde tedy nalézání práva a stanovení norem spadá v jedno. Normu máme nalézt dle přirozených zásad právních — což jsme již výše vysvětlili, »sebravše pečlivě a zrale uváživše okolnosti«. To vztahovati se může na dvojí. Jednak na okolnosti, které nám naznačují, že právní cit vedoucí nás ke konstrukci normy, je pravdivý v tom smyslu, jak jsme pravdivost popsali, jednak na náležitosti onoho případu, které nás nutí použití na tento případ konstruovanou právní normu, t. j. na právní skutečnost. Chceme-li tudíž použití ustanovení druhé věty §. 7. obč. zák., musíme uvědomiti si trojí:

1. že daný případ nedá se subsumovati pod dané zákonné normy, ani analogicky pozměněné;

2. že cit náš nás nutká, dle nějaké právní normy rozhodnouti, a že cit tento je pravdivý a dle toho konstruujeme právní normu;

3. že právní skutečnosti této normy jsou v tom kterém případě dány.

Tyto pak tři momenty tvoří právní skutečnosti této normy.*)

Morava součástí českého státu.

(Přehled historický.)

Jan Kapras.

II. Morava lenní sekundogeniturou lucemburskou.

Koncem vlády Přemyslovců, za bouří a nepořádků po vymření jich a začátkem vlády Jana Lucemburského Morava ne-

*) Proším, aby mi byl prominut poněkud těsnopisný způsob vyjadřování a aby omezenost místa nebyla vykládána jako omezenost myšlení.

měla žádného markrabího. Až teprve 1333 odevzdal král Jan Moravu v léno svému synu Karlu. Tehdy po prvé dostala Morava markrabího lenním způsobem a to z moci českého krále. Mělo to prozatím jen přechodný význam, neboť Karel dosednuv na královský trůn český přestal býti lenním markrabím moravským.

Nicméně bylo markrabství Karlovo, patrně jen na osobu jeho obmezené, předchůdem trvalejší lenní úpravy, jak ji provedl nedlouho po svém nastoupení král Karel IV. Když upravoval řadou majestátů 7. dubna 1348 státoprávní základ českého státu, jeden z nich týkal se Moravy. Dle něho markrabství moravské patří pod přímé panství a pravomoc králů a koruny České (ad jurisdictionem et directum dominium regum et coronae regni Boemiae iure spectare), a proto přijímají markrabí jen od králů českých léno a jsou jen jim a české koruně povinni složití přísahu lenní. Rok na to (1349) udělil vyplňuje tak přání svého otce, bratru Janu Jindřichovi a jeho mužskému potomstvu. Moravu v léno. V případě vymření potomstva Jana Jindřicha vrací se Morava ke králi a koruně České zpět. Poměr sám dán pak do ochrany stavů českých a moravských, kteří v případě jeho porušení rozkazům proti poměru směřujícím nemají vyhověti.

Tím zřízena krátce z Moravy lenní sekundogenitura pro mladší větev rodu lucemburského. Dlouhého trvání však také neměla. Po Janu Jindřichovi (1349—75) následoval syn jeho Jošt (1375—1411). Mladší bratři Joštovi Jan († 1394) a Prokop († 1405) měli pouze některé statky na Moravě a titul markrabat. Zemřeli všichni bez mužského potomstva a tak dostala se Morava zpět do přímé vlády králů českých, do rukou Václava IV. (1411). Tím skončila perioda lucemburské lenní sekundogenitury na Moravě.

Lucemburská markrabata neměla ve své moci celou starou Moravu. Bylať se z ní utrolila dvě zvláštní knížectví: olomoucké a opavské.

V biskupských statcích olomouckých ukončen tím dlouholetý vývoj, jehož počátky spadají do XII. století, a splněna snaha, která ve XIII. století zvláště za biskupa Brunona jest patrna. Listem ze 7. dubna 1348 Karel IV. vyloučil statky biskupa olomouckého úplně z Moravy a utvořil z nich knížectví olomoucké, které v rukou biskupa přímo podřídil králi a koruně české. Vyloučení nebylo však úplné. Neboť markrabí moravský měl právo vybírati v určitých případech berně i na statcích biskupských (list 1355) a biskup zúčastňoval se jako přední ze stavů moravských sněmů, sjezdů i zemských soudů moravských. Jinak však byl biskup českým knížetem a pánem svého území, které zaujímalo velikou část severovýchodní Moravy, tvoříc tam uzavřený celek, pronikající několika poloostrovy a ostrovy

do Opavska, kdežto na jihu a západě tohoto celku byly roztroušeny statky biskupské jako větší nebo menší ostrovy v území moravském. Vnitřní úprava knížectví olomouckého byla lenní. Kníže-biskup byl v podstatě seniorem svých vasalů, vůči nimž vykonával všechna práva knížete, pokud nebyla vyhražena králi českému (válka, zahraniční politika, regál mincovní a horní), anebo markraběti moravskému (některé berně).

Také na Opavsku se osamostatnění tohoto do Slezska silně vklíněného starého dílu Moravy připravovalo již koncem XIII. století v rukou levobočka Přemysla II. Mikuláše, pro jehož syna Mikuláše II. konečně zřízeno 1318 z moci krále českého samostatné knížectví opavské, v němž Mikuláš II. a jeho mužské potomstvo vládlo přes půldruha sta let jako lenní knížata česká, dělice a drobíce zemi po vzoru sousedního Slezska. Kdežto však olomoučtí biskupové zůstali ve spojení přímém s Moravou, třeba v této době spojení to bylo jen slabé, na Opavsku nebylo ani toho. Tam oddělení bylo již trvalé a definitivní. Starou příslušnost k Moravě udržovali jen stavové opavští, kteří měli privilegia moravská, cítili se proto Moravany, řídili se moravským právem a brali naučení od moravských zemských soudů. Kníže však celou politikou svou tíhl do Slezska, kde drobná knížata měla jako staří suveréni více práv nežli původně on, jehož základ byl pouze lenní. Celá politika knížectví opavského kolísala proto mezi Moravou a Slezskem, aby na konec se stalo knížectví to trvalou součástí Slezska.

Morava byla tedy i na dále součástí českého státu. Kdežto však dříve český stát slul královstvím českým, od doby lucemburské říká se mu koruna království českého, nebo krátce česká koruna (*corona regni Bohemae*, nikdy ne koruna svatováclavská). Poprvé přinesl pojem ten z Francie Jan Lucemburský, vlastním rozšiřovatelem jeho stal se však Karel IV. Všechny vedlejší země české byly této koruně inkorporovány a léna na ně nevycházela pouze od krále českého, nýbrž i od koruny. Korunou označováno území státu českého, všechno to, co ve státě tom bezprostředně králi podléhá, a konečně i stát jako právnická osoba, nadřaděná králi a stavům, jak k tomu počátek položen již v této době, jak však plně se rozvinulo teprve později, po válkách husitských. Neboť za Václava IV. obec zemská nesvoluje sice ještě ke scizení částí koruny, přece však již vystupuje jako subjekt vlastnických práv ke státu českému vedle krále.

Pojátkem v českém státě není tedy jenom král sám svou osobou, jako by bylo, kdyby láno vycházelo pouze od krále, nýbrž pojítkem tím je státoprávní příslušnost vedlejších zemí k české koruně či českému státu, která trvá bez ohledu na krále a královský rod. Při tom však zůstává Moravě jako jiným vedleším zemím českým značná míra samostatnosti, neboť stát český ne-

byl přísně centralisován. Společnými orgány byly některé orgány královské: dvorský soud, pokud nedostal se do rukou českých stavů, česká kancelář, mincmistr, později komorní soud. Ze stavovských orgánů jen generální sněm byl společným reprezentantem celého českého státu. Pravidelně však na generálním sněmu této doby zastupoval Moravu markrabí sám, právě tak jako vedlejší země ostatní byly zastupovány svými knížaty. Společným znakem státu českého byl znak království českého, stříbrný dvouocasý korunovaný lev v červeném poli.

K říši římsko-německé Morava byla pouze v poměru nepřímém, zprostředkovaném státem českým. Jak měnil se poměr tohoto státu k říši, upravován jsa právě v této době zlatou bullou Karla IV. (1355/6), tak měnil se i poměr pouhé součásti českého státu Moravy. Ohlasu starého bezprostředního poměru, o který se pokus stal koncem XII. století, v této době již nenajdeme. Pouze oporný Karel IV. ve svých listech, zvláště ve smlouvách s Habsburky (1366) prohlásil, že Morava není říši povinna ničím, než jen králi českému, jinými slovy, že není v žádném bezprostředním státoprávním poměru k říši, nýbrž že tvoří jen součástku českého státu, tak že jen k němu má hleděti.

V čele Moravy jest tedy v této době markrabí, jemuž moc byla přenesena lénem od krále českého. — Karel IV. měl léno to pro svou osobu. Od Jana Jindřicha počínalo léno dědičné, ovšem pouze v potomstvu mužském. Nastupovati měli mužští členové této linie lucemburského rodu dle řádu prvorozenství. Proto po Janu Jindřichovi nastoupil nejstarší syn jeho Jošt. Z obou mladších se však Prokop na nějakou dobu domohl fakticky moci konkurující v mnohém s Joštovou.

Markrabě psal se »z boží milosti markrabí moravský« (de gratia marchio Moraviae), a Jošt dodával k tomu i »pán Moravy« (dominus M.), jak se zdá z toho důvodu, aby označil přednost svou před svými bratry. Karel IV. (1372) vysvětlil pak k tomu, že označení Joštovo není na újmu moci králů českých na Moravě. Jako členové lucemburského rodu byla markrabata říšskými knížaty a měla proto titul illustris.

Základem veškeré moci markrabské bylo léno, kterým král český regalia na markrabího přenesl. Byl pak markrabí ve své moci obmezen jednak lenním poměrem ke králi českému, jednak právy stavů, která poněáhu rostla. Králi českému skládal proto přísahu věrnosti a přijímal od něho léno.

Jinak byl markrabí nejvyšším soudcem a zákonodárcem, vedl správu a organizoval své úřady, uděloval privilegia, byl seniorem moravských vasalů a měl řadu finančních práv (korunní statky, regály některé a j.). Vybíral v zemi berni, a toto jeho právo rozšiřovalo se někdy i na biskupství olomoucké. Král český svoloval však k prodeji knížecího majetku, v starší

době proto, že jednalo se o majetek rodový, později dle lenního práva. Markrabí neměl regálu mincovního a horního, který zůstal vyhrazen králi českému. Markrabí nemohl vésti samostatné zahraniční politiky, ani zvláštní války, ač víme z historie, že markrabí Jošt provozoval velikou zahraniční politiku vedle Václava IV., velmi často i proti tomuto, zvláště v říši německé, a že se mu proto podařilo ve svých rukou sjednotiti s Moravou Lucembursko, Braniborsko, Dolní Lužici a Krnovsko. Za lucemburských markrabat převládla bíle a červeně kostkovaná orlice v modrém poli nejprve jako znak markrabat samých a později i jako zemský znak moravský. V té době centrum země přesunuje se z Olomouce, starého hlavního města, do Brna, sídla lucemburských markrabí, a vzniká tím ve správě a soudnictví zvláštní dualismus.

Markrabata sídlící v Brně měla svůj dvůr s hofmístrem a dvorským maršálkem v čele. Pro správu země byla řada dvorských úředníků: Dvorský soudce či hofrychtěř soudil many a osoby eximované z řádného soudnictví, nějakou dobu i kolonisty. Správu finanční vedl podkomoří; kancelář spravovali protonotáři. Dvůr doplňovali dvorští lovčí, lesníci a kaplani. Svůj zvláštní dvůr měla markraběnka.

Úředníkem markrabího v této době byl také zemský hejtman, nebo jak mu také někdy za Joštovy vlády po polském způsobu říkali, starosta, se kterým splynul tehdy právě starý úřad zemského komorníka. Jmenován markrabím zastupoval tohoto dle potřeby, markrabí však kdykoliv také sám funkce hejtmánovi svěřené vykonával. Hejtman zemský začal však také býti zástupcem stavů, třebaž prozatím ještě ne v tak rozsáhlé míře, jako později.

Hejtman předsedal sněmu a zemskému soudu, vykonával vrchnoporučenský dohled na sirotky, povoloval spolky, na něho šlo odvolání od podkomořího, dohlížel na správu a finance, jmenoval nižší úředníky, staral se o mír zemský a byl výkonným orgánem zemského soudu. Později rozhodoval také o stížnostech poddaných na vrchnost, čímž vznikly zvláštní roky hejtmanské.

Jistou část moci vládní měli již v této době stavové. Základem jejich oprávnění bylo královské privilegium z roku 1311, doplněném listy z roku 1323 a 1327. Dle prvního privilegia zavazoval se panovník nevybíratí od stavů berně, leč na korunovací, na svůj sňatek a sňatky svých dětí; dále sliboval, že některé úřady nebude obsazovati leč domácími lidmi, upravoval zemské právo dědické a obmezoval vojenskou povinnost na obranu země. O berni bylo ustanovení to pak znovu zdůrazněno oběma dalšími listy.

Tím byl také na Moravě položen základ k stavovským prá-

vům. Organizace stavovská se však na Moravě tak rychle jako v Čechách nevyvinula. Příčinu třeba hledati v tom, že stará knížecí rada, která v Čechách se byla ve XIII. století rozložila na radu zemskou, sněm a zemský soud, na Moravě dala v podstatě vznik pouze zemskému soudu. V mezivládi bezprostředního panství před lucemburskou dobou nebylo totiž na Moravě zvláštní rady markrabské, a zdá se, že velikého významu ani za Lucemburků již nenabyla. Zmínky o ní jsou alespoň jen velmi řídké jak za Jana, tak i za Jošta.

Hlavním orgánem stavů byl na Moravě vlastně zemský soud, jak ho zreformoval Karel IV. utvořiv dvojici jeho v Olomouci a v Brně. U něho vznikli dvojiti zemští úředníci (komorníci, sudí a písaři) a na něm zasedali páni nejpřednějších rodů v počtu neustanoveném. V souvislosti se zemským soudem konaly se schůzky stavů o věcech veřejných. A jest pro primitivní organizaci stavů moravských této doby charakteristické, že stejně jako colloquium označovány jsou zemské soudy i zemské sněmy. Schůzi těch zúčastňují se vyšší i nižší šlechta a preláti, výjimečně někdy také měšťané. K jasnější organizaci stavovské došlo na Moravě teprve po smrti Joštově.

Vláda lucemburských markrabí přinesla na Moravě další rozvoj práva lenního, které Lucemburkové všude silně podporovali. Ovšem ani v této době, která značí vrchol lenního zřízení na Moravě, neproniklo toto do zřízení země tak, aby feudalisovány byly její úřady. Lenní zřízení obmezilo se také na Moravě jako v Čechách na řadu statků (ne všechny) a některá práva regální.

Soudní organizace krajská v podstatě zanikla, jak se poznašiel význam zemského soudu. Za to města ve správě i v soudnictví rozvíjela se svobodně dosáhnuvše veliké svobody a hojných práv. Tím kladl se základ k pozdějšímu jich politickému významu. Kdežto tedy kolonisté ve městech špli takto ke stále větší autonomii, venkovští neuhájili si ani postavení, jakého měli na začátku kolonisace. Udělováním exempcí a immunity vrchnostem vznikaly nové správní a soudní obvody v panstvích, a tyto staly se hrobem selské autonomie, k níž kolonisté přinášeli si svého času zárodky.

Lucemburská doba konečně i na Moravě zastavila jako v Čechách příval německý, a začala reakci protiněmeckou, ač není to tady tak patrné jako v Čechách, hlavně proto, že nátěr německý od počátku byl na Moravě slabší nežli v Čechách. Koncem XIV. století začaly se na Moravě vydávati české listiny, a v prvních letech patnáctého věku píší se česky zápisy zemského soudu i některých soudů městských.

(Příště dokončení.)